

Miscellanea.

Нові причинки до історії вірші на Україні.

Розібрана мною в отей книжці „Записок“ праця В. Петца про українські вірші показує наглядно важність сього, доси занедбаного і систематично мало розслідженого рода памяток нашого письменства. А для систематичного розсліду потрібне поперед усього зібране і опубліковане всего матеріялу, який зберіг ся доси. От тим то думаю, що матимуть свою вагу й отсі нові причинки, які мені удало ся здобути сими днями і які подаю до прилюдної відомости. Один із тих причинків написаний ще в XVIII в. Се чверточка сірого, грубого паперу, зложена в двое і записана з усіх чотирьох боків — мабуть частина якоїсь більшої збірки, хоч не видно на ній ані сліду шиття, ані жадної пагінації. Написано на ній латинськими літерами дві вірші: одну без титулу, і другу пз. Pieśń o S. Michale. Обі вони доси незвісні, тож подаю їх тут, розбиваючи лише на вірші:

I. [Розмова Мазура з Русинном].

- P. A moy Rusinie,
iак że ci imie?
a což tam słychać w twoy Ukrainie?
Nasi wesolo spiewaią,
wasi ustawicznie graią
w dudy żałości,
w dudy żałości.

- R. Szcoż my do toho,
ja hladžu swoho.
Mazur swoiu bidu płacze,
a Rusyn z radosty skacze:
a u naszoy Ruszczyzny
podostatok iest
y szelest.
- M. A mnie, mnie, cy wierzysz Panie,
ledwie y na groszyk stanie!
Choć y co człek zapracuie
albo w ludzi utarguie,
to zabierze dwur,
to zabierze dwur.
- R. A my prodaiem
y hroszy maiem,
y panowy oddaiemo
y kałyty ładuiemo,
iest na popa y na diaka
y na mohorycz —
zawszem panycz!
- P. A moy paniczu,
zacny szlachcicu,
ty ruski krulewiczu!
aby twa łaska sprawiła,
aby mię tam posadziła,
kiew ty się cieszysz,
kiew ty się cieszysz!
- R. Darmo, neboże,
byty ne może!
Jak to prawda, szczo ja żyiu,
tak ty pokień wsiu nadiju:
już jes wpaw w Mazurszczyznu
iak u szewski kwas!
Zasieź od nas!

II. Pieśń o Świętym Michale.

1. Mychaile hetmane użasny,
Nad wsich swiatych ty jesteś prekrasny.
Dneś w nebi tryumfuiesz,
Anhelski chor keruiesz
Wohorny (?), wyborny, y pirszenstwuiiesz.

2. Anielskie polki sia zblyzajut,
Mychajlu swoy poklon oddajut
Jako swojemu panu,
Nebesnomu hetmanu,
Wyduszcze, yszczuszcze¹⁾ vlast jemu danu.
3. Skłaniaymo y my pred obrazom hlawy,
Dostupimo welykoja slawy.
Wsy wraz w nebesnom tronu
Otrymaiem koronu,
W radosty, w mylosty poydem k Syonu.
4. Tyie slowa Mychail wiszczajet:
Kto jako Boh! Lucypera ustraszajet.
Bo on rawen Bohu byty chtil,
W tom stal sia Sotonail,
Zwerżeny, znyżeny wo adski predil.
5. Boh widaje²⁾ ieho mysly zlyie,
Ze Lucyper mowyt slowa tyie:
Presto! sebi sozyzdu,
Rawen Bohowy budu!
Za toie tak zloie zletil ko adu.
6. Rody zemnyia³⁾ wsy sia soberite,
Mychajlu swoy uklon dadite,
Bo on na nas wzyraiet,
Od bid, skorby zbawlajet,
Pomoczy w deń, w noczy wsehda prestajet.
7. Sowokuplajut sia wsy dneś Cheruwymy,
Stritajut sia oraz Serafymy:
Mychail z Hawryilom,
Uryil z Rafailom,
Dwyżat sia, spiszat sia wsy ko presto!om.
8. Kiy iazyk tia mozet yskazaty
I czudesa twoia yszczytaty?
Tokmo tebi hlaholem:
Bud' w Deń sudny⁴⁾ predstatelem!
Sobludy (в нязу: y budy) wsich ludy pokrowytelem.

1) Мб. зам. у cztuszcze. I. Ф.

2) В оригіналі: widadaje.

3) В оригіналі: temnyia.

4) В оригіналі: studny.

III. Вірша про Каньовського.

Отсю віршу записала пані Ольга Франко у Радзівілові від робітника при залізниці Смержа. Вона розповсюджена там і між іншими робітниками і очевидно була зложена десь на Волині. На жаль, текст Смержа не зовсім повний; дещо він забув і переповідав радше зміст, ніж властивий текст, затрачуючи віршову форму. Про те подаю тут сю інтересну віршу в надії, що декому удасть ся по отьому тексту доповнити її на місці.

От що, як удасть ся навіжений Лях!
 Що староста Каневский виробляв, то страх.
 Таку він мав натуру:
 Як кого попаде в руки, то зріже йому шкуру.
 Винний, чи невинний, а не до сподобу,
 Най лиш не попадаєть ся, бо дасть йому бобу:
 Старцеви чи попови, Ляхови чи жінці, —
 А потім за тее силе ім червінці.

Раз їде староста, з ним двірня велика:
 На конях козаків з двадцять чоловіка.
 Тільки що виїхали на великий шлях,
 Аж на буланім коні їде собі Лях.
 Лях крепкий, міцний як дубина,
 Як орел бистро дивить, зняв би хрестянина.
 Шапка його на бакир і чорнявий вус, —
 То вже і з погляду видно, що не трус.
 На лиці написано: „Гей, не зачіпай!“
 Шабля при його боці і в руках нагай.
 Під ним коник чупорний весело голову несе,
 Як лялечка весело дивить, ушками стриже.
 Хату б перескочив, як би хто напер.

Лях з старостою порівняв ся...
 Лях трошка порушив шапку, як би зробив ласку,
 І одного козака спитав за кресило,
 Бо ся йому люльки курити захтіло.
 А староста Каневский не міг знести того,
 Що Лях такий підуфалий, тай каже до нього:
 „Староста звик, щоб йому кланяли ся низько“.

Він моргнув козакам, і Ляха на землю звернули
 І почали бити,
 А староста Каневский став му говорити:
 „Коли люльку куриш, то вози й кресило!“

Тут схватив ся Лях, і можно було шіркувати,
Який він був сердитий.

Він би старосту як кицьку в руках своїх змяв,
Але двірні не зможе, — тай на коня впав.

„Чекай, пане старосто, не вмiєш ти бити!

Ось я тобі покажу, як бити, старосто:

Дістанеш від мене три рази, а кождий раз по сто!“

„А довго то чекати? — староста до него з сьміхом обiзветь ся.

„Кажу тобі, старосто, що в рік не минеть ся“.

„Село тобі дарую, як додержим слова“.

„Додержу, додержу, нех карта буде готова“.

Раз староста напив ся, удав, що заслаб,
Для сьміха казав позвозити баб.

Баби роблять, тільки де котра що знає:

Єдна тихо шепче, друга в голос промовляє.

Єдна баба зачала двірським казати:

„Єсть тут дід, що вмiє чорта виганяти“.

„Давай, бабо, діда того, бо нам треба!

А диви, чи того діда Бог прислав нам з неба!

Біжи бабо за дідом, але біжи швидко,

Бо в старості, не хибить, розходив ся дідько“.

А тут десь уваяв ся і дідок на ганку —

Се не був дід, а Ляшок на буланку.

Як ввійшов до старости, скинув дідівську одежину,

Тай старосту від разу схопив за чуприну,

Тай почав його бити!...

Раз староста йде з капиці з великим страхом,

Бо не мило було стрітити ся з Ляхом.

Де не взяв ся Лях. „Як ся маєш, пане старосто!

А з відки ти то йдеш?“

„З капиці“ — каже.

„Як то, з капиці, як би з танця?

Ані книжки молити ся, ані рожанця!“...

Староста бояв ся виходити на двір.

Щоб не мати при собі хоч сто козаків.

Раз йде староста, з ним двірня велика:

На конях козаків зо сто чоловіка.

Тут Каневский на двірню крикнув він сердито

На своїх козаків, аби його зловити.

Лях своїм буланком повернув між корчів, на право,

А козацтво погнало за ним, аби його спіймало.

Як козацтво погнало, загуділо страх,

Аж з між корчів вискочив сам Лях.

„А, пане старосто, так то ти вмiєш комендувати!

За одним чоловіком сто людей посилати!

Хтож то тебе учив ту воєнну штуку?
 І тут я, бачу, мушу дати тобі науку,
 Щоб тримав ся війська і тримав ся ладу“.
 Тай долічив старості решту до закладу.
 „Годі, старосто, вже більше бити не буду.
 А карта готова, що-сь село мнї обіцяв?“
 „Готова, готова, нема що казати!
 А заплатити мушу:
 За те варт, що бив кренко, та не вибив душу“.

Не вважаючи на уривковий стан тексту отсеї вірші, зміст її зовсім ясний. Се та сама тема, яку обробив Стороженко в своїм оповіданю „Голка“ і яка й незалежно від цього оповідання живе в устах нашого народу (пор. Етногр. Збірник т. VI, 286—290 і VIII, 133—136). Але ся тема в вірші скомплікована: побитий шляхтич закладає ся з Каньовським, що побе його три рази і додержує свого слова. Раз перебраний за діда знахаря входить до палацу і бе хорого Каньовського в його власнім покою, другий раз перестриває його при повороті з каплиці — і сей епізод найбільше подібний до оповідання про пімсту шляхтича в „Голці“, — а в кінці третій раз захищає його несподівано в хвилі, коли староста вислав своїх козаків ловити його. Початок сего третього епізоду урваний, за те закінчене сего й другого епізоду показує, що за кожним побитєм Лях давав Каньовському якусь розумну раду, відповідну до ситуації. При першім епізоді сеї науки не маємо. Дуже пожадано було б роздобути по змові повний текст сеї вірші, а також звістки про те, де і коли вона була зложена.

Ів. Франко.

Сербський опис Єрусалиму з XVIII в.

В бібліотеці пок. архiep. Моравского у Львові між иньшим найшов я отсю замітну книжочку, не занотовану в Сербській бібліографії Новаковича:

Описаніе Єгѣгѣ Бѣга Града Іерусалима.

Церкве живоноснаго Гроба Господня и прочіих Святыхъ мѣсть, в' нихъ же по свидѣтельству святыхъ Евангелістовъ отъ Рожд: до Вознесенія Христова многая ко спасенію челоувѣческому содѣяша ся. Преосвященнѣйшій и Словеснѣйшій Господинъ, Господинъ

Ісаіа Антоновичъ

Православный Архіепіскопъ и Митрополітъ, Всего в' державѣ Вышнаго и Всеславнѣйшаго дома аустрійскаго обрѣтающагося